

Az «új» Magyar Nemzeti Múzeum.

Az újabbkori századok történetének a magyar nemzet egész életére, így kulturális fejlődésére is végzet-szerű alakulása közepette a sok csapásban és küzdelemben megedződött magyar lélek, élni akarásáról és élni tudásáról ékesen szóló bizonyosságokkal tesz tanúságot. Évszázados harcoktól elcsigázva, gazdaságilag leromolva, nemcsak nem sülyed a balkáni népek színvonalára, hanem a nyugalmasabb idők bekövetkeztével nagyszerű intézmények életre hívásával mutatta meg, hogy más népet esetleg teljesen megsemmisítő küzdelmek közepette, milyen állandó kulturális fejlődésre is volt ereje a létért való harcok alatt.

A XVIII. század végén mértföldes csizmában útjára induló szellemi fellendülés ebből a megacélozódott magyar lélekből sarjadt, amely nem várt, mert nem is várhatott segítséget és támogatást azonkívül, mint amit a maga ereje nyújtott. A külföldön élő magyar uralkodó a «császárváros» felvirágoztatását tette nagyszerű kulturális intézmények alapításával lehetővé s ha fájdalmas resignáltsággal szemléljük is a császári kegy bőkezűségét hirdető gazdag gyűjteményeket, büszke elégtétellel kell megállapítanunk, hogy az egyetlen országos jellegű nagy közgyűjtemény: a Magyar Nemzeti Múzeum a nemzeti társadalom tudatos kulturáltságának köszönheti létrejöttét és fejlődését.

1802-ben gróf Széchényi Ferenc nagyértékű s a későbbi nemzeti köz-könyvtár jellegének megfelelő tudatos tervszerűséggel gyűjtött könyvtárának, éremgyűjteményének és ké-

peinek a felállítandó múzeum céljára való felajánlásával vetette meg a Nemzeti Múzeumnak az alapját, amelyet aztán az országgyűlés 1808-ban emelt törvényerőre. Gr. Széchényi Ferenc nagynevű kortársában: József nádorban buzgó és megértő támogatóra találván, a nemes példát a társadalom is megfelelő bőkezűséggel követte és megadta az anyagi lehetőségét annak a Nemzeti Múzeumnak a felállításához, amely a nemzeti kultúra összes szellemi és tárgyi emlékeit gyűjteni hivatva volt.

A Magyar Nemzeti Múzeum társadalmi erőkkkel történt létrejötte az igazgatásnak már eleve bizonyos önkormányzati jelleget kölcsönzött. A Nemzeti Múzeum egyes gyűjteményei rohamos növekedésükkal azonban hamarosan széttörték a Nemzeti Múzeum első kereteit és egyik-másik gyűjtemény önálló múzeummá alakult (Szépművészeti-, Iparművészeti Múzeum).

A világháború utáni évek nagy kultúrpolitikusa: gr. Klebelsberg Kuno a magyar kultúrának azokat a közkinccseit, amelyek a magyar föld és szellem termékeit őrzik és gyűjtik, *Országos Magyar Gyűjteményegyetem* elnevezés alatt szervezeti egységre kapcsolta, amely Gyűjteményegyetem a Nemzeti Múzeum eredeti koncepciójának képét mutatja. A napi politika és a miniszteriális igazgatás személyes változásaitól mentesített független önkormányzattal ellátott Gyűjteményegyetem magába foglalta a Nemzeti Múzeumot és az abból kivált Szépművészeti- és Iparművészeti Múzeumon kívül szimbólikusan a magyar történet legértékesebb dokumentumának nevezhető

Országos Levéltár mellett a magyar szellemi életben egyre fontosabb szerepet játszó kutató intézeteket is (Csillagvizsgáló Intézet, Tihanyi Biológiai Intézet és a Külföldi intézetek).

Jelenlegi kultuszminiszterünk 1923 december 22-én a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójává történt beiktatásakor mondotta: «végső láncszemként a Magyar Nemzeti Múzeum nagy multú és nemes hagyományokkal ékes történeti nevét kellene a mi tradíciókhoz mindenben simuló Országos Magyar Gyűjteményegyetem egészére átvinni» s az 1934-ik évi VIII. t.-c.-nek az országgyűlés elé való terjesztésével ezt az elgondolást törvénybe is iktattatta.

Az ezzel a törvénycikkkel létrejött Magyar Nemzeti Múzeum a Gyűjteményegyetemhez később kapcsolt kutató intézetek kivételével magában foglalja mindazokat a közgyűjteményeket, amelyek az Országos Magyar Gyűjteményegyetem alkották és lényegében az 1808-ik évi VIII. t.-c-vel felállított Nemzeti Múzeum célkitűzéseit valósítja meg. A több mint évszázados fejlődés következtében a Nemzeti Múzeum egyes táraiból önálló Múzeumokká vált gyűjtemények: az *Országos Szépművészeti Múzeum*, a *Magyar Történeti Múzeum* (Régészeti-Történeti-, Iparművészeti- és Néprajzi gyűjtemények), az *Országos Természettudományi Múzeum* (Állattár, Növénytár, Ásványtár), az 1808-ban felállított Nemzeti Múzeum alapját jelentő *Országos Széchenyi könyvtár* s a régi Országos Levéltárral (most Kormányhatósági Levéltár) egyesített Magyar Nemzeti Múzeumi Levéltárból alkotott *Országos Levéltár* az új törvény értelmében a XIX. század elején felállított Nemzeti Múzeum koncepciójának és az azóta bekövetkezett hatalmas fejlődésnek megfelelően tagjai annak a Magyar Nemzeti Múzeumnak, amelynek szervezeti egységébe tartozva, az ön-

kormányzat védelme alatt gyűjtik és őrzik a magyar nemzeti kultúra szellemi és tárgyi termékeit.

Gr. Széchenyi Ferenc kezdeményezésére a magyar nemzeti társadalom megértő bőkezűsége folytán létrejött Nemzeti Múzeum napjainkra kinőtt tárgyi falai közül; a nemzeti közgyűjteményeket összefoglaló és mint jogi személy képviselő új Magyar Nemzeti Múzeum a magyar nemzet történetének újabb küzdelmes éveiben mutathatja és kell, hogy megmutassa, mennyire méltó ahhoz a tradícióhoz, amit nevében képvisel.

H. Pálffy Ilona.

Tanulmányok és élmények. *Földessy Gyula tanulmány-gyűjteménye.* — Budapest, 1934.

Aki ezt a harmadfélszáz lapra terjedő tanulmány-gyűjteményt végigolvassa, nem közönséges élményben van része. Megismerkedik a magyar szellemi életnek egy érdekes gondolkozójával, aki — pedig talán már hatvanadik életéve felé közeledik — nagy szerénysége miatt nem küzdött ki magának megérdemelten szertehangzó és széltében ismert hírnevet. Egy-egy tanulmánya, egy-egy felolvasása, Ady Endréről való egy-egy polémiaja néha-néha reáronta a figyelmet, de hogy Arany Jánosnak szavait megfordítva idézzem, mindig «kevesebb volt a hírnév, mint az érdem».

Ez a tanulmánykötet — egy sokrétű léleknek őszi aratása — megérdemelné, hogy szélesebb köröknek figyelmét ráterelje Földessy Gyulára, a gondolkodóra, az irodalomtörténetíróra, s a filológusra.

Ha Földessy gondolatvilágának fősajátságát akarnám kiemelni, okvetlenül vallásosságát kellene ilyenül megjelölnöm. Ez az alapérzés temperamentumának nyilván születési örökségén kívül kétségtelenül katolikus nevelésének, különösen a nem-

régiben meghalt Fetsér Antal, győri püspöknek hatása, akinek Földessy a saját szavai szerint, «életlátásában Petőfi és Goethe után a legtöbbet közhöhet.»

Ettől a hitelvi vallásosságtól Földessy a maga további fejlődése során eltávolodott ugyan, de nyomai gondolkodásának egész beállítottságán és ritmusán lépten-nyomon megérződnék. Élettől való nagy meghatottsága, az élet végső értelmében való mélységesen optimista hite, a világ illanó jelenségeinek vizsgálatán keresztül is mindig a végtelenre irányított tekintete, — mind-mind kora fiatalágának vallási élményét viselik magukon.

S ha tovább elemzem ennek a vallásosságnak jellegét, akkor úgy látom, hogy azokkal a gondolkozókkal tart a legtöbb rokonságot, akiket misztikusoknak szokás nevezni. A misztikával való kapcsolatából ered nagy érzelmi lendülete, képzeletének mélyebb fűtésű tüze, innen látásának az a sajátossága, hogy sokszor a látszólag ellentétes fogalmak között is kapcsolatot tud teremteni, s végül innen stílusának a képzeletet megmozgatni tudó ereje, metaforáinak merészsége, de egyúttal mondatainak itt-ott előütköző zsúfoltsága és szótorlasztásainak néha való fárasztó nehézsége is.

A könyv egyes darabjainak tartalmát nem kísértjük meg elmondani. Ehhez nem lapok, hanem ívek kellenének, félbe-szerbe hagyott, vázlatos ismertetésnek meg az olvasó nem sok hasznát látná. Csak regisztrálni akarjuk hát, hogy a költészet metafizikájából kiindulva sorra veszi Földessy azokat a költőket, akik a maguk nagy élethevületével vagy látásuknak egyetemesebben átfogó képességével lelkében különösebben visszhangot vertek. Ilyenek a magyar irodalomból Csokonai, Petőfi, Ady Endre, a világirodalomból pedig

Goethe. Rajtuk kívül értékes tanulmányokat találunk az élet és művészet viszonyáról, a halál értelméről, és Spenglerről, akinek lehangoló történetfilozófiája természetesen Földessy optimista temperamentumából heves és szellemes polémiát csíhol ki.

A könyv olvasója nyilván éppen annyiszor érzi a szerzőnek állításával szemben magát vitatkozásra ösztönözve, mint ahányszor elveiben gyönyörködik. Gyakran érzi az író egyes személyekkel, intézményekkel s fogalmakkal szemben elfogultnak, szubjektív megállapításai nem egyszer meghökkentik, a gondolatok logikai felépítésének eresztégeit is nem egyszer találja az óhajtótnál kissé lazábbaknak, de ugyanakkor a lelkében életreébresztett vitákat mindig értékeseknek is érzi. S ezekért az eszmébrebresztő és a gondolat kényelmétől való kimozdításokért hálás is a könyv írójának.

És még valamiért! Azokért a finom részletmegfigyelésekért, amelyeket Földessy a magyar irodalmi életnek egyes eleddig szemügyre nem vett formai és tartalmi kapcsolatairól vele közöl. Mert különösen furcsa, hogy ez a nagyhevületű, egyre csak a végtelenbe révedező szemű gondolkodó kiváló filológusi tekintettel is rendelkezik. Amit pl. Csokonainak hatásáról a későbbi magyar költőkre vonatkozóan észrevesz, vagy amit arról megállapít, hogy Ady Endre mit kapott az előtte járt írónemzedéktől, azok szigorúan filológiai tekintetben is nagyon értékes eredmények. Ezekért az eredményekért aztán könnyen elfeledjük neki, hogy mind Csokonai, mind Ady értékelésében kissé túl megy a határon.

... Földessy Gyula mint gondolkozó nemcsak nagy eredetisége miatt feltűnően érdekes jelensége a magyar szellemi életnek, hanem azért is, hogy bár egy életérzésében kietlen és képzeletében nagyon gyalogjáró materia-

lista és pozitívista kornak szülötte, mégis egy szárnyalóbb, emberibb, mélységesebb, metafizikaibb és vallásosabb életszemléletnek tudott hirdetőjévé és harcosává lenni.

Galamb Sándor.

A magyar gazdasági irodalom első századainak könyvészete. Kiadta a m. kir. Mezőgazdasági Múzeum könyvtára. — Összeállították: *Dr. Dóczy Jenő, dr. Wellmann Imre, dr. Bakács István.* — Budapest, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1934.

A magyar gazdasági irodalom bibliográfiájának előttünk fekvő első kötete hasznos, szükséges és szép könyv. De ezenfelül dokumentum is, gazdasági kultúránk mélyre, négy-százéves multba nyúló gyökérszálaiknak felfedése és felmutatása. Ezek a szájak erősek és számosak, beszédes bizonyosságai Széchenyi tételének: egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók.

A *Bibliographia Oeconomica Hungariae* céltudatosan illeszkedik bele abba a könyvvezetési kiadványsorozatba, amely a tudományos munkamezőket a tervszerű, szervezett kutató munka számára előkészíti. Régen érzett hiányt pótol, mert nehezen nélkülözhető forrásgyűjteményt nyújt a magyar gazdaságtörténet kutatóinak. Bizonyára lendületet fog adni annak az egyre szélesebb mederben folyó munkának, amelyet Domanovszky Sándor végeztet a pesti egyetem Magyar Művelődéstörténeti Intézetében mezőgazdaságunk multjának felderítésére, sőt kiindulópontjává lehet a magyar ipartörténet és a magyar kereskedelem története hasonló módszerű feldolgozásának.

A magyar multszemléletet nem lehet többé a politikai történet szűk határai közé szorítani. Szervesen bele tartoznak gazdasági életünk eseményei, amelyeknek tiszta világosságba állítása történettudományunk egyik fontos jövőbeli feladata. Száz meg

száz részletkérdés vár ezen a területen fiatal kutatóink buzgalmára. Munkájuk megbecsült szerszáma ez a most megjelent bibliográfia lesz. De nemcsak a szaktudós, a művelt ember is élvezettel lapoz benne. Irodalmunk multjáról alkotott egyoldalú képe kiteljesedhetik általa.

A hatalmas kötet meglepően sok, 1801 gazdasági tartalmú, vagy gazdasági vonatkozású művet sorol fel 1505-től 1805-ig. A feldolgozás szempontja kettős: magyar szerzők gazdasági tárgyú, s külföldi szerzők magyar vonatkozású műveire terjed ki. A kezdőpontot az első ide sorolható nyomtatott mű, az első kötet zárókövét a magyar gazdasági irodalom kimélyülése, Pethe Ferenc fellépése szabta meg. Sajnáljuk, hogy a szerkesztők nem terjesztették ki a figyelmüket kéziratos irodalmunk korára, pedig ebben a korban is akad gazdasági vonatkozású forrásanyag: nyugták, záloglevelek, leltárak, költségjegyzékek stb. A másik határátkö ellen nem lehet észrevételünk, hiszen a lényeges az, hogy ezt a kiadványt hamarosan kövesse a XIX. század közgazdasági irodalmának könyvészete.

Az összegyűjtött anyag gazdasága szinte feleslegessé teszi az összeállítók szerénységét, amellyel a teljesség érdemét elhárítják maguktól. Latin, német, magyar, tót, oláh, horvát nyelvű művek százai sorakoznak fel, pontos könyvészeti leírással, megjelenésük évszáma, azonbelül alfabétikus rend szerint. A könyv címe, szerzője, megjelenésének helye, a nyomtatvány formája, lelőhelye, néha tartalmának megjelölése igazítják útba a kutatót. A sort Werner György kezdi hazánk folyó- és gyógyvizeiről írott könyvecskéjével, majd a botanikus Beythe István, a méhészt Horhi Miklós, Lippai János gazdatiszteknek való kalendáriumai, Pádúai Caesar számvető tabellái, Reiman Joh. Ádám

meteorológiai cikkei, Teschedik Sámuelnek, a magyar Parlag első reformátorának írásai következnek, végül Pethe Ferenc hatalmas méretű, rendszeres műve, a Pallérozott Mezei Gazdaság.

A könyv második része a folyóiratok gazdasági vonatkozású cikkeit, a harmadik a bibliográfiában szereplő írók életrajzi adatait állítja egybe, az utolsó rész a felsorolt műveket szakok (általános művek, meteorológia, állattenyésztés, bányászat, ipar, kereskedelem, hitel, stb.) szerint is csoportosítja. A hatalmas, 354 lapos kötetet néhány szép kép díszíti.

A szép könyv megjelenését Kállay Miklós földművelésügyi miniszter áldozatkészsége tette lehetővé. Kíváncsinos volna, hogy a következő kötet keretei se szoruljanak összébb, s az elsőhöz hasonlóan, ne csupán mezőgazdasági irodalmunkról, hanem az egész gazdasági irodalmunkról adjanak benne számot a kiváló szerzők.

Mérey Ferenc.

Bartók Béla: Népzeneünk és a szomszéd népek népzeneje. Budapest, 1934. Somló B. 36 l. + 80 kottapélda.

Tulajdonképpen a kis füzet szövege nem mond egyebet, mint amit Bartók tavalyi rádió-előadásorozatában leadott s mégis mikor most szemünk előtt vannak Bartók szigorú tárgyilagossággal megállapított adatai, valósággal izgalmasnak érezzük olvasását. Hála népdalkutatóinknak, az igazság fénye a mi javunkra dönti el a magyar népzene eredetiségére vonatkozó vitás kérdéseket, de a mi igazságunkkal mindaddig tehetetlenül állunk a külföld előtt, amíg ezt a magyar népdalok egyetemes kiadásával be nem bizonyíthatjuk. A Magyar Tud. Akadémia végre elhatározta, hogy a következő esztendőekben félretesz bizonyos összeget erre a célra «és ha más hivatalos fórumok is megemberelik magukat — írja

Bartók Béla —, akkor talán remélhetjük, hogy néhány éven belül megszületik a kiadvány». Hát hiszen ez is már nagy eredmény nálunk, ahol megvártuk, hogy a zágrábi Tud. Akadémia 1924-ben egy 600 dallamból álló gyűjteményt adjon ki, aminek Bartók pontos megállapítása szerint *66%-a magyar dallamból* áll. Különösen feltűnő a régi magyar dallamok átvételének nagy száma, amiket a horvát gyűjtő: dr. Vinko Žganec nem ismerhetett magyarnak, tehát megtette horvátnak. «Mindenesetre hálásak lehetünk a zágrábi Tud. Akadémiának — ezt Bartók mondja —, hogy bár horvát dalszöveggel, de mégis ennyi magyar dallamot adott ki. Ha továbbra is így folynak a dolgok, a külföld idegen szöveggel fogja megismerni a magyar falu zenéjét, más nép népzenejének elnevezése alatt. Akkor aztán hiában erősítjük majd, hogy bizony ezek átvételek a magyar anyagból».

Ime Bartók 30 évi munkájának főeredményei:

1. *A tót és a magyar népzene kölcsönhatása.* A falusi új magyar dallamok kialakulása előtt a magyar népzene erősen szenved idegen befolyásoktól. Ezeket az új magyar népzene nemcsak hogy kiszorítja, hanem olyan erős hatást gyakorol a tót népzeneire, hogy erre nézve szinte végzetesnek mondható, ha nem alakultak volna ki e forradalom hatására önálló alakulatai is. Bartók 2500-ra rúgó magyar dalgyűjteményében 25 százalék magyar eredetű, vagy magyar hatásra keletkezett dallam. A tót és a cseh-morva kiadványokban Bartók pontosan megállapítja a magyar átvételeket, amiknek bizonyítására nyomós tényeket sorakoztat fel.

2. *A rutén és a magyar népzene kölcsönhatása.* Valószínű, hogy a magyar kanásznóták a rutén kolomejka dallamokból fejlődtek ki. Mint tény, ez azért volna jelentős, mert viszont

a kuruc nóták és a verbunkos zene a kanásznótákban gyökereztek, csak az eredeti összefüggésük a 18. században már elmosódott. Az új magyar népi dallamok viszont a verbunkos zene hatása alatt keletkeztek. Mindez csak feltevés, de a rutén hatás csakis ebben a fejlődési menetben nyerne nagyobb jelentőséget.

Viszont az új magyar népzenenek óriási hatása volt a rutén népzene. Kolessa Philaret ukrán gyűjtő 1923-ban és 1929-ben megjelent kiadványaiban 40%, illetve 20% a magyar származású dallam. Ezt a hatást több kedvező körülmény, de egyetlen egy erőszakos tényező sem mozdította elő.

3. *A magyar és a román népzene kölcsönhatása.* Ezen a téren a mezőségi románság mutat nagyszámú átvételeket. Itt a székelység 8 szólamú dallamait éneklék a románok. Hogy az átvétel székely anyagból és nem fordítva román anyagból történt, ennek legfőbb bizonyítéka a régi magyar dallamanyag egysége, ami a Dunántúl is ugyanaz, mint a Székelyföldön, míg a román anyag egyáltalán nem egységes. A régi magyar népzene az ázsiai cseremisiz dallamokkal mutat elvitázhatatlan rokonságot. *Ez tehát Ázsiából magunkkal hozott ősi kultúrkinccs.*

A román népzeneben való viszonyunkban még sok a feldolgozatlan terület, ilyen pl. a székelységgel ha-

táros Moldva. Kétségtelen azonban, hogy az új magyar népzene nem hatott a román népzene.

4. A horvát-szerb és a magyar népzene kölcsönhatására már utaltunk. A Muraközben gyűjtött horvát kiadvány magyar szempontból valóban szenzációs eredményeket hozott felszínre.

25—30 évvel ezelőtt akárhányszor lehetett külföldiektől hallani, hogy nincs igazi magyar falusi zene, ami van, az szláv-román átvétel. Bartók tudományos alapon cáfolja meg ezt az állítást. Így a dolog lényege szerint állítja fel az új magyar népzenei kutatás hiteles mérlegét: *A magyar falu régi és új dallamanyaga magyar kultúrkinccs, olyan kultúrkinccs, amelyet nem jelenlegi szomszédainktól vettünk kölcsön, hanem amiből mi ádtunk nekik.*

Így találkoznak a jelenkori Magyarország legnagyobb szellemei. A kultúrfilozófiában, történelemben, politikában, irodalomban, művészetben, zenében, a kultúra egész területén szembeütnek nagy sóvárgásuk a magyarság ősi szellemi alkatának megismerése után. És ennek a sóvárgásnak legfőbb útmutatója a néprajz, aminek zenei kincseiről Bartók Béla bebizonyította, hogy eredeti, hamisítatlan faji kultúrkinccs, tehát a legalkalmasabb arra, hogy tükrében a nemzet megismerhesse önmagát.

Prahács Margit.